

Odborný seminář při příležitosti zveřejnění externího hodnocení dosavadního naplňování Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 (Strategie 2020)

Odborný seminář se uskutečnil ve čtvrtek 12. dubna 2018 v Aule Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Cílem tohoto semináře bylo představení závěrů externího hodnocení naplňování Strategie 2020 samotnými členy expertní skupiny, která toto hodnocení v průběhu roku 2017 vypracovala. Uvedený seminář rovněž posloužil jako místo pro debatu aktérů k danému expertnímu názoru a nastolil tak otevřenou diskuzi o dalším směřování vzdělávací politiky.

Účastníky odborného semináře byli jednak samotní členové expertní skupiny a zástupci MŠMT, ale zejména pozvaní aktéři vzdělávací politiky. Pozvání na tuto událost přijali například zástupci neziskových organizací, zaměstnavatelů, zřizovatelů, zájmových skupin, studentských asociací, ostatních přímo řízených organizací MŠMT a také zástupci reprezentující předškolní vzdělávání, základní a střední školy, vysoké školy či další vzdělávání.

Samotný seminář byl rozdělen do tří tematických bloků v souladu s třemi klíčovými prioritami Strategie 2020, přičemž hlavními řečníky těchto částí byli doc. Ing. Daniel Münich, Ph.D., doc. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D., M.Ed. a prof. PhDr. Arnošt Veselý, Ph.D. Úvodního slova a moderování celé akce se ujal státní tajemník MŠMT - PhDr. Jindřich Fryč.

Úvodní část

Jindřich Fryč nejprve zahájil celou událost úvodním slovem, v němž popsal zejména vznik a vývoj Strategie 2020, spolupráci expertní skupiny a MŠMT a zároveň představil program odborného semináře.

Iva Stuchlíková stručně shrnula práci expertní skupiny, která probíhala v roce 2017 a připomněla, že provedení externího hodnocení naplňování Strategie 2020 týmem nezávislých expertů vyplývalo z implementačních dokumentů vážících se ke Strategii 2020.

Hodnocení celkového rámce Strategie 2020 probíhalo po třech souběžných liniích, které se promítly do hodnotící zprávy. Zaprvé, analýza celkového rámce Strategie 2020, způsobu vyvození obecného cíle a výběru a zdůvodnění zvolených priorit. Zadruhé, analýza obsahu a implementace Strategie 2020 - vhodnost zvolených dílčích cílů a opatření, posouzení realizovaných opatření a doporučení dalšího postupu a strategických kroků. Zatřetí, experti nad rámec původního zadání ještě shrnuli strategické linie vyplývající z provedené analýzy.

Iva Stuchlíková zdůraznila, že klíčové priority Strategie 2020 byly zvoleny vhodně, jsou důležité pro rozvoj a kvalitu našeho vzdělávacího systému a jsou stále aktuální. Rozpracování do prováděcích opatření však nebylo vždy podloženo zhodnocením jejich potenciálních dopadů, což se ukazuje jako slabina. Navíc o dopadech opatření je k dispozici málo dat, a často ve struktuře, která neumožňuje změny vyhodnotit. V neposlední řadě byla zmíněna problematická návaznost strategických dokumentů, a to ačkoli došlo k výraznému zlepšení v porovnání se stavem před Strategií 2020. Jako problematická se stále jeví pozice Strategie digitálního vzdělávání, která by dle expertů měla být integrální částí Strategie 2020.

Blok I – strategická priorita: snižovat nerovnosti ve vzdělávání

První strategická priorita Strategie 2020 zahrnuje sedm opatření, u nichž experti shrnuli následující stěžejní body.

- *zvýšit dostupnost a kvalitu předškolního vzdělávání a rané péče (Daniel Münich)*

Cílem zůstává zvýšení dostupnosti a kvality předškolního vzdělávání a rané péče. Dostupnost je třeba sledovat na lokální úrovni, ne pouze statisticky na úrovni regionu.

V nesouladu se Strategií 2020 byly různými resorty rozvíjeny paralelní systémy (dětské skupiny apod.). Nebyla realizována opatření na rozvoj kapacit rané péče.

Některá zásadní opatření (plošná povinnost předškolního roku v MŠ; zajištění míst v MŠ pro dvouleté) nedoprovázelo kvalitní ex-ante vyhodnocení dopadů RIA (někdy bez vyhodnocení), pilotní ověřování, byly nedoceny sekundární efekty.

Přetrvává nesoulad mezi zodpovědností zřizovatelů předškolních zařízení, finančními možnostmi a prioritami, obzvláště v sociálně-ekonomicky slabších lokalitách.

Přístup k péči o předškolní děti, která je v gesci více ministerstev, dosud nemá konsensuální společnou koncepci.

Přetrvává nedokonalý systém sledování lokální dostupnosti míst v předškolních zařízeních a předvídání.

- *omezovat vnější diferenciaci v základním vzdělávání a efektivně začleňovat žáky do hlavního vzdělávacího proudu (Irena Smetáčková)*

Vnější diference je rizikovým faktorem pro rovnost, která by měla představovat základní princip na nižších vzdělávacích stupních. Celá priorita a cíl jsou tudíž nastaveny vhodně, avšak přetrvává nedostatečná vazba opatření na realizační dokumenty a indikátory. Navíc zde panuje značná závislost realizace na projektech ESIF

Mezi klíčové oblasti tohoto opatření patří společné vzdělávání (téměř splněno, ačkoli experti hodnotí jeho proces jako problematický), jednotné přijímací zkoušky (sporný dopad na rovnost), snížení odkladů školní docházky (nesplněno), komplexní revize mechanismů vnější diference (nesplněno).

- *posilovat společné prvky v oborech středního vzdělání (Arnošt Veselý)*

Současná struktura středního vzdělávání ustrnula v minulosti, kdy většina absolventů mířila bezprostředně na trh práce. Z tohoto hlediska představuje posilování všeobecného základu využitelného v dalším vzdělávání důležitý cíl.

Počet středoškolských oborů zůstal na stejné úrovni.

Jediným skutečně realizovaným opatřením v této oblasti je zavedení povinné maturitní zkoušky z matematiky. Z hlediska snížení vzdělanostních nerovností (zařazení opatření do uvedené priority) je povinná maturitní zkouška z matematiky problematická.

- *udržet otevřený přístup k rozmanité nabídce terciárního vzdělání (Karel Šima)*

Otevřený přístup k terciárnímu vzdělávání – kvantitativně „udržen“, ale nutno kvalitativně prohloubit.

Nadále zůstává problematický sektor VOŠ – ve Strategii 2020 je řešen omezeně, neřešené postavení a provázání se SŠ a VŠ. Tuto problematiku je nezbytné řešit systematicky.

Dosud omezená pozornost netradičním a znevýhodněným studujícím – revize systému sociálních stipendií.

Změny ve financování zatím omezené a nedávné (přechod na fix) a dopady tak není možné zatím zhodnotit.

Změny v akreditacích – překotný přechod na nový systém, nevyzkoušeno a v řadě prvků nepřipraveno (kombinace starých postupů a nových pravidel)

- *vytvářet podmínky pro snazší přechod absolventů na trh práce (Arnošt Veselý)*

Jedná se o důležitý a zcela relevantní cíl vzdělávací politiky. Nicméně by mělo jít spíše o systémovou než projektovou otázku.

Strategie 2020 je poněkud nejasná ve vnímání proporcí všeobecného a odborného vzdělávání (potřeba vyjasnit).

Národní soustava kvalifikací vnímána kontroverzně

- *podporovat dostupnost a kvalitu dalšího vzdělávání (Arnošt Veselý)*

Strategie 2020 důležitost dalšího vzdělávání vyjadřuje, ale nespécifikuje. V této oblasti převládá zejména velký nedostatek dat a informací.

Velkým problémem je rovněž dělba kompetencí mezi resorty (zejména MŠMT a MPSV) a nedostatečná koordinace v této oblasti.

- *individualizovat nabídku poradenských služeb (Irena Smetáčková)*

Identifikace vzdělávacích potřeb, řešení potíží a kariérové poradenství jakožto podmínka snižování nerovností i podpory učitelů a kvalitní výuky.

10 opatření soustředěných kolem 2 os: kapacity školských i školních poradenských pracovišť (počty posilovány – ale neřešeno regionální pokrytí), zvyšování kvality poradenských služeb (diagnostické nástroje a školení – ale nezajištěny finance pro školy; metodické vedení NÚV, revizní pracoviště; revize financování společného vzdělávání)

Opatření s sebou nese vágní formulace typu „vytváření podmínek“, navíc jsou zde chybějící indikátory. V neposlední řadě je realizace v této oblasti závislá na projektech ESIF.

Vyhodnocení efektivity opatření je možné až v delším časovém odstupu.

Diskuze (otázky a poznámky)

1. Ivan Pilný (zmocněnec pro digitální vzdělávání, MŠMT)
 - Vyjádřil souhlas k tomu, že se tříští kompetence mezi více ministerstev (zejména MŠMT a MPSV) a zároveň poukázal na nedostatečnou koordinaci.
 - NSK a NSP jsou dle jeho názoru zastaralé a je nezbytné je opravit.
2. Jiří Kuhn (Asociace ředitelů gymnázií)

- Byly změny dělány cíleně a vědomě, nebo shodou okolností? Má dojem, že stát nevyvinul dostatečné úsilí k naplnění Strategie 2020.
 - Dívali jste se v rámci hodnocení i na všeobecné vzdělávání a jeho podíl v celku?
3. Markéta Pražmová (Asociace VOŠ)
 - Sektor VOŠ a jeho problematika je dlouhodobě neřešena. Co by se mělo dělat pro segment VOŠ (kdo, co, případně kdo dělá málo, novelizace zákona o VŠ)?
 4. Jindřich Fryč (státní tajemník, MŠMT)
 - Problematika odkladů – nestalo se to pro aktéry „normálním“? Jaké to má reálné dopady v praxi, když procento „starších“ je relativně vysoké?
 5. Petr Černíkovský (MU)
 - Zdůraznil důležitost a pozitivnost toho, že bylo zpracováno takové externího hodnocení.
 6. Silvie Pýchová (SKAV)
 - Je v této úvodní části alespoň něco pozitivního, slibného, něco, na co by se dalo navázat?
 7. Petr Bannert (ředitel O22, MŠMT)
 - Zareagoval na některé prvky, které již dříve zazněly (podíl všeobecného vzdělání – rozdílný pohled aktérů, revize RVP; maturitní zkouška z matematiky; odborné vzdělávání).
 8. Marta Nováková (Hospodářská komora)
 - Uplatnitelnost absolventů SOŠ je velmi problematická. Všeobecná část odborného vzdělávání musí být často „doškolována“.
 - NSK by měla procházet revizemi. NSK je jako projekt velmi administrativně náročný, chybí flexibilita, kterou trh práce potřebuje.

Blok II – strategická priorita: podporovat kvalitní výuku a učitele jako její klíčový předpoklad

Druhá strategická priorita Strategie 2020 obsahuje sedm opatření, u nichž experti uvedli následující klíčové prvky.

Tomáš Janík v úvodu tohoto bloku shrnul, že v této prioritě mělo jít o zlepšování podmínek pro práci učitelů – ztraktivnění profese, vytvoření příležitostí pro kariéru, profesní rozvoj apod. Měl se dotvořit a zavést kariérní systém pro učitele (založený na standardu), měl se provázat s ředitelským standardem (důraz měl být položen na pedagogické vedení). Mělo se (pozitivně) ovlivnit přípravné i další vzdělávání učitelů, začínající učitelé měli dostat systematizovanou podporu při uvádění do profese apod. Mělo se usilovat o posilování finančních prostředků pro pedagogické a nepedagogické pracovníky. To vše (bez adresnější provazby) zastřešoval slogan “kvalita výuky” a objevil se i odkaz k problematice kurikula.

- *dokončit a zavést kariérní systém pro učitele a zlepšovat podmínky pro jejich práci (Tomáš Janík)*

Cíl nebyl naplněn – kariérní systém neprošel v legislativním procesu, čímž byla znemožněna jeho pilotáž a optimalizace při zavedení do praxe.

Zlepšování podmínek práce učitelů zůstává důležitým cílem, ale otazník je nad záměrem kariérního systému v situaci, kdy byl neúspěšný v legislativním procesu a je do značné míry zdiskreditován.

Ukázalo se, že existuje napětí mezi snahami regulovat učitelkou profesi shora (MŠMT) a snahami o autoregulaci samotnou profesí (nejasnost kolem toho, kdo „všechno“ reprezentuje učitelkou profesi).

Nezřetelně formulovaná vazba mezi učitelským a ředitelským kariérním systémem a standardem (ředitelský k dispozici pouze v podobě draftu).

Platy učitelů se mírně zlepšily, avšak věrohodný závazek jejich zvyšování do budoucna neexistuje (riziko vyprazdňování učitelské profese).

- *modernizovat počáteční vzdělávání učitelů a vstupní vzdělávání ředitelů práci (Tomáš Janík)*

Důležitý cíl vzdělávací politiky, ale ne dost dobře koordinovaný – nezřetelná provázanost a gradace přípravného a dalšího vzdělávání učitelů a ředitelů.

Nedocení potenciálu podpory profesního rozvoje učitelů a ředitelů ve vazbě na zkvalitňování výuky a školy.

Prozatím nezvládnuté výzvy/problémy: nepříznivý mediální obraz učitelské profese, uvádění začínajících učitelů, právní status fakultních škol, nejasnosti kolem „nových témat“ (inkluzí, mezinárodní rozměr), transfer inovací.

V učitelské přípravě postupně (a spíše pomalu) dochází k posilování reflektovaných pedagogických praxí, slibně se rozvíjí oborové didaktiky, ale není jasné, zda budou pozitivní trendy na fakultách připravujících učitele pokračovat i v éře nového přístupu k akreditování (přechod na institucionální akreditace).

- *posílit další vzdělávání a metodickou podporu učitelů a ředitelů (Jana Matoušová)*

Většina jednotlivých opatření začala být realizována – nejsou však známa data, proto je obtížné je vyhodnotit.

Velké množství programů různé úrovně – dosud chyběla jejich evaluace – má být řešeno v projektu Systém podpory profesního rozvoje pedagogů a ředitelů.

Není reálná rámcová koncepce DV, kterou by školy mohly konkretizovat do plánu profesního rozvoje.

V současnosti jsou školy přehlceny vzděláváním (Šablony) – financování z OP VVV – jak ale v budoucnosti bez těchto prostředků?

- *posílit význam kvalitní výuky ve vysokoškolském vzdělávání (Karel Šima)*

Potřebný cíl – proměna studentské populace, omezení vysokoškolské pedagogiky.

VŠ výuka – v samosprávné působnosti škol.

Nový systém akreditací (institucionální) dále posiluje odpovědnost VŠ (povinnost mít systém zajišťování kvality mj. výuky).

Dosud v počátcích implementace, řada dílčích problémů, které je/bude nutné operativně řešit s NAÚ min. do roku 2020.

Vhodné nástroje - větší projektová podpora pro pedagogickou činnost (např. rozvojové programy), lepší zohlednění a sledování výsledků z učení.

- *srozumitelněji popsat cíle vzdělávání (Tomáš Janík)*

Oproti předchozímu období (Bílá kniha), v němž byla problematika kurikula vůdčí (kurikulární reforma), je ve Strategii 2020 zastoupena nevýrazně.

Problém kurikula – vymezení cílů a obsahů vzdělávání – přetrvává (svědčí o tom veřejná diskuse a spory o kurikulum).

Celkově vzato – na systémové úrovni u nás není reflektován (natož vyjasněn) vztah mezi řízením školského systému na základě: (a) nastavování vstupů, (b) kvality vzdělávacího procesu, (c) výstupů z učení.

Připravovaný model revizí kurikula se jeví jako diskontinuitní vzhledem k původním záměru revizí kurikula, který spočíval v jeho aktualizaci (zdá se, že současný systém má vést k přípravě podkladů pro testování).

Snaha o srozumitelnější vymezení je žádoucí, ale neredukovat kurikulum do podoby podkladů pro testování, řešit zejména otázku jeho modernizace.

- *modernizovat systém hodnocení na úrovni dítěte, žáka a studenta (Ondrej Kaščák)*

Opatření reaguje na kritiku OECD, zejména na nedostatečné uplatňování prvků formativního hodnocení žáků.

Při zavádění takovýchto prvků se nabízejí dvě cesty: 1. specifické vzdělávání a metodická podpora učitelů; 2. úprava kurikul tak, aby obsahovala prvky formativního hodnocení vázané na konkrétní obsahy.

Opatření navrhované ve Strategii 2020 a Dlouhodobém záměru se ubírají první cestou – tvorba programů profesního rozvoje, tvorba „systému hodnotících nástrojů“ spolu s didaktickou podporou učitelů.

Uvedená opatření nebyla systémově realizována a zůstávají aktuální – výzvou je i otázka zakomponování prvků formativního hodnocení do systému tvorby kurikul.

- *modernizovat hodnocení na úrovni školy (David Greger)*

Cílem tohoto opatření je vyvážený systém propojující interní a externí hodnocení na úrovni školy s principy formativního přístupu v regionálním i vysokém školství, bránění zveřejňování žebříčků škol.

Cíle i opatření stále relevantní, pro naplnění tohoto cíle však ve Strategii 2020 chybí opatření na podporu vlastního hodnocení škol (autoevaluace).

Většina cílů ve vztahu k externímu hodnocení škol ze strany ČŠI naplněna.

Nezaznamenali jsme větší posun v podpoře hodnocení škol ze strany zřizovatele, přičemž z hlediska množství zřizovatelů v ČR představuje toto opatření značnou výzvu.

Z hlediska kvality hodnocení školy a posílení formativního hodnocení školy tak, jak je předpokládá Strategie 2020, je zapotřebí se ve výsledcích testování posunout od srovnávání škol mezi sebou (či s celostátním průměrem) ke zpětné vazbě pro školy, která zohledňuje podmínky vzdělávání (např. vyjádření přidané hodnoty školy či přírůstku učení žáků v čase).

V oblasti vysokého školství došlo legislativně k posílení vlastního hodnocení vysokých škol zaváděním institucionálních akreditací, nicméně celý proces je v náběhu a bylo by předčasné nyní hodnotit jeho dopady.

Diskuze (otázky a poznámky)

1. Jindřich Fryč (státní tajemník, MŠMT)
 - Připomněl nepřijetí novelizace zákona o pedagogických pracovnících (nevyzpytatelnost politický cyklu, postoje aktérů).
2. Jiří Noha (Odbor legislativy, MŠMT)
 - Navázal na předcházející příspěvek a zmínil problematiku kariérního systému a jeho budoucnosti (implementace jednotlivých prvků?, problematika financí).
3. Jan Jirásko (Asociace základních škol, Učitelská platforma)
 - Zdůraznil postavení ředitelů škol a poukázal na to, že v současné době je pouze minimální podpora ředitelů.
4. Vladimír Srb (Nadace ČS)
 - Ocenil současnou iniciativu, kterou vnímá velmi pozitivně a nadstandardně. Zároveň položil dotaz, zda vše, co se snažíme dělat ve Strategii 2020 má prokazatelný dopad na učení dětí, respektive jeho zlepšování. Narazili jste na nějaké prokazatelné dopady, že tato strategie má pozitivní dopady na vzdělávání dětí?
5. Bohumil Švarc
 - Zajímalo ho, zda je v revizi kurikula (RVP) nějak zohledněno digitální vzdělávání.
6. Jaroslav Faltýn (ředitel O21, MŠMT)
 - Odpověděl na některé dotazy z publika a okomentoval současné dění.

Blok III – strategická priorita: odpovědně a efektivně řídit vzdělávací systém

Třetí strategická priorita Strategie 2020 zahrnuje čtyři opatření, u nichž experti shrnuli následující stěžejní body.

- *posilovat prvky strategického řízení ve vzdělávací politice (Arnošt Veselý)*

Cílem tohoto opatření je předvídatelnost, zjednodušení strategických dokumentů, specifikace a vyhodnocování dosahování cílů, hodnocení dopadů, monitoring dosahování výsledků vzdělávání.

Zkvalitňování strategického řízení na úrovních krajů a obcí není systematicky mapováno.

Principy přípravy zákonné a další regulace (RIA) byly v řadě případů dodržovány spíše pro forma než de-facto.

Dva konkrétní cíle (profesní rámce a vzdělávací programy pro vedoucí pracovníky ve školství) Povaha řízení vzdělávání v dnešní komplexní a těžko předvídatelné společnosti se zásadně mění (povaha a role aktérů, účinnost různých nástrojů atd.). Plnění cílů je v řadě případů

převážně formalistické a „seshora dolů“, často bez souhlasu a porozumění učitelů, ředitelů a rodičů. Zároveň shledal, že chybí společně sdílená vize vzdělávací politiky.

Ustavení Národní rady pro vzdělávání) realizováno nebylo.

Strategické řízení systému je klíčové, ale nemůže mít pouze podobu „plánování shora dolů“.

- *zlepšit informační a poznatkovou základnu a rozvíjet výzkum v oblasti vzdělávání (Daniel Münich)*

Informovanost aktérů v decentralizovaných vzdělávacích systémech podmiňuje efektivní autonomní procesy a efektivní realizaci veřejných vzdělávacích politik.

Cíl tohoto opatření je stále velmi relevantní: zajistit dostupnost datové základny pro všechny aktéry; dobudovat systém sběru dat o podmínkách průchodu žáků/studentů systémem; usměrňovat a koordinovat systém výzkumu a vývoje v oblasti vzdělávání; integrovat poznatky výzkumu prováděného akademickým sektorem.

V tomto opatření bylo dosaženo pouze malého pokroku (naplánování vzniku informačního systému a datové základny).

Toto opatření by mělo být více integrováno s přechozím (posilovat prvky strategického řízení).

V této oblasti přetrvává nedostatečně vytěžovaná datová základna, nedostatek analytických a výzkumných vhledů a podkladů; slabé zaměření na strategické cíle a zacílení opatření.

- *posílit hodnocení vzdělávacího systému (David Greger)*

Cílem daného opatření je pravidelný monitoring vzdělávacího systému, vyhodnocování dopadů zaváděných opatření, a systematickým hodnocením zvyšovat kvalitu řízení vzdělávacího systému

Současný stav dostupnosti a kvality dat pro monitorování vzdělávacího systému je v mezinárodním srovnání nelichotivý.

Vyhodnocování dopadů zaváděných opatření se realizuje pouze v malé míře formou tematických inspekcí. Reálné zjišťování dopadů chybí.

Nebylo realizováno získávání kontextových údajů v rámci zjišťování výsledků žáků, jak Strategie 2020 předpokládá, což snižuje možnosti získávání zpětné vazby pro školy i vzdělávací systém.

Nutnost posílit datovou základnu na úrovni regionálního školství (např. chybějící registr učitelů, chybějící data o sociálním složení žáků ve školách), stejně tak posílit toto téma i pro vysoké školství (v Strategii 2020 je cíl vztažen jen k regionálnímu školství).

Překážky jak legislativní (možnosti propojování dat apod.), tak především v předávání a dostupnosti administrativních dat a dat z testování a personálních kapacitách pro jejich zpracování (potřeba spolupráce s akademickým sektorem).

- *zlepšit komunikaci mezi aktéry ve vzdělávání včetně široké veřejnosti (Jana Hrubá)*

MŠMT se nedaří naplňovat roli metodického a koordinačního centra vzdělávací politiky a prosazování VP do nižších úrovní vzdělávacího systému.

Způsob prezentace připravovaných opatření vzdělávací politiky rodičům a širší veřejnosti nepřináší kladné výsledky.

Zásadním nedostatkem je, že se dlouhodobě nedaří získávat pro realizaci záměrů podporu hlavních aktérů – učitelů. Nařizování shora nefunguje (viz inkluze či kariérní řád).

MŠMT nemá komunikační plán a strategii. Mechanismus pravidelného vyhodnocování výsledků komunikace s veřejností není zaveden, nejsou včas vyvozována rizika z dopadů některých opatření.

+ Implikace a doporučení

Provést důkladnou reflexi silných a slabých stránek současného způsobu řízení vzdělávání v České republice.

Zahájit věcnou diskusi o cestách možného zlepšení řízení vzdělávání v České republice, včetně hledání nových a efektivnějších způsobů řízení.

Upravit způsob strategického řízení tak, aby pružněji reagoval na dynamické změny ve společnosti, byl méně formalistický a zároveň více konsensuálně sdílený.

Aktivně vytvářet platformy pro zapojení pedagogické veřejnosti do konzultace strategie a do procesů jejího uskutečňování a vytvářet prostor pro komunikaci všech aktérů.

Výrazně zlepšit empirickou evidenci jako podporu politického rozhodování.

Diskuze (otázky a poznámky)

1. Jiří Kuhn (Asociace ředitelů gymnázií)
 - Okomentoval problematiku chybějících dat a chybějící společenský konsensus ohledně vzdělávání.
2. Vladimír Srb (Nadace ČS)
 - Odborný seminář vnímá jako pozitivní událost a jako příležitost pro další učení a rozvíjení. Chtěl by v tomto procesu nadále pokračovat a tuto aktivitu tedy dále rozvíjet. Je nezbytné rozvíjet trvalé partnerství všech aktérů ve vzdělávání. Zároveň je nezbytné více pracovat na společném cíli – spokojeném a dobrém učení žáků.
3. Irena Hošková (NIDV)
 - Poukázala na roztržitost výzkumu, která panuje. Z toho vyplývá špatná kvalita dat a jejich malý rozsah.